

РЭФЛЕКСІІ

Абвінавачваецца мастацтва

ЛАРЫСА МІХНЕВІЧ

Трагедыя належыць да высокіх жанраў мастацтва. Так, прынамсі, некалі вырашыла само чалавецтва. Значна пазней яно (трэба чытаць: мы) зразумела, што «свет выжыў, бо смяўся», што «блазнаў слухаюць каралі», але спачатку сатыру і гумар аднеслі да нізавой культуры. Затое праз трагедыю адшліфоўваліся філасофскія, этычныя і эстэтычныя прынцыпы і нормы культуры і жыцця. Таму калі асноўны праект фестывалю «Дах-IX» мае назву «Ахвяры мастацтва», яна адразу, як камертон, настройвае вас на высокі лад і супярэчных думак не выклікае — раз ёсць мастацтва, то, верагодна, мусяць быць і яго ахвяры...

На міжнародным фестывалі нетрадыцыйнага мастацтва «Дах-IX» запрашалі вялізныя афішы. Іх трэба адзначыць — выразныя, заўважныя, густоўныя, з тонкім адчуваннем стылю і лёгкім прысмакам іроніі, яны былі якраз тым, што трэба для вуліцы. Афішам хацелася верыць. І, як аказалася, не дарэмна. Зараз, праз адлегласць часу, можна сцвярджаць, што фестываль — як дзея — атрымаўся. З шэрагу сённяшніх масавых арт-праектаў, беларускіх біенале і фестывалю «Дах-IX» вылучаецца па насычанасці і мастацкай канцэнтраванасці, па глядацкай цікаўнасці, па адчуванні сапраўднага, жывога жыцця. Зразумела, што ўсё гэта запатрабавала вялізных высілкаў, і тут перад арганізатарамі «Даху-IX» можна з пашанай і падзякай зняць капялюш.

Аднак да арганізатараў ёсць і пытанні. Тэрмін «нетрадыцыйнае мастацтва» не толькі недакладны, ён яшчэ і памылковы, бо ад выставы фестывальнага праекта «Дах-IX» — а гэта і ёсць тое самае галоўнае, вакол

Наталля Рачкоўская. Адзінокая фігура ў інтэр'еры. З серыі «У пошуках раўнавагі». Алей. 1991.

чаго разгортваюцца іншыя падзеі, — насамрэч так і патыхае традыцыяй. Так, чароўна-прыгожы твор Наталлі Рачкоўскай размаўляе з намі мовай авангарда, рускага і еўрапейскага. Ён напырае, змяняе іх межы, таму можна гаварыць аб працягу і разніцы традыцыі гістарычнага авангарда. А, напрыклад, «Жалюзі» Аляксандра Канавалава прымушаюць нагадаць, што геаметрычная мова належыць вытокаў мастацкай культуры, яна — агульная, таму і яднае чалавецтва.

**Зміцер Юркевіч,
Алесь Родзін.
Дзённік
матацыкліста,
які змяніў твар
свету.
Інсталляцыя.**

«У мастацтве ўсё звязана з хуткасцю, не столькі вонкавай, колькі ўнутранай: паспее сфармуляваць ідэю, пранесціся з ім па арт-цэнтрах і галерэях. У мастацтве трэба рызыкаваць і быць упэўненым. Іншая выпадка ніколі не будзе».

Натуральна, што падрыхтаваць гэты фестываль і там-сям не памыліца проста немагчыма, але ж гаворка зараз ідзе пра рэчы асноватворныя. І такіх хібаў быць не навінна.

Не менш пытанню выклікае і ўдасная назва праекта — «Ахвяры мастацтва». Творы, размешчаныя на першым паверсе Палаца мастацтва, маглі б экspanавацца і без гэтай назвы ці пад якой іншай — нічога б не змянілася. Шчырыя намаганні арганізатараў праекта аб'яднаць прастору ў адно цэлае не ўратавалі экспазіцыю і яна відавочна распалася на дзве розныя часткі. Розныя па задуме, па цікавасці — і гэта вельмі дрэнна. Літаральна ўся ўвага арганізатараў была аддалена другому паверху Палаца. Пудоўны інтэрактыўны праект з размаляваным трусняком на першым паверсе мала што ў гэтым сэнсе змяніў.

Затое другі паверх уражваў вялізнымі, моцнымі плямамі чорнага колеру і насычанай пластыкай прасторай. Напрацаваныя мастацкія вобразы болю, самоты, страты, змроку, суму. Тут табе і чорны чалавек, і брама жаху, і няўдалыя ўцёкі, і ладзя распачы, і вартавыя лагерныя вежы. Тут кінутыя чалавекам рэчы непатрэбныя, але прывабныя і характэрныя адыходзячага, і схаванай у іх і ўжо згубленай думкай. Як вяршыня рэчавых

страпаў — інсталіяцыя: «Сапсаваны вечны рухавік»... Важным момантам гэтай часткі экспазіцыі сталі тэксты, напісаныя Родзіным. Пледачу дазволілі пазнаёміцца з самай патаемнай, няўлоўнай часткай творчага працэсу, з тым, што звычайна схавана ад чужога вока, што не фіксуецца аніякімі нарматыўнымі дакументамі. Уражанні, самааналіз, вобразныя асацыяцыі, эмацыянальныя выбухі, сумненні, памылкі, пошукі, спробы...

Гэта не экспазіцыя, а вялізная, агромністая інсталіяцыя, аўтары якой, мастакі Алесь Родзін і Мітрыч (Зміцер Юркевіч), дзеля цэльнасці ўражання зрабілі літаральна ўсё. Інсталіяцыя выглядае сапраўдным гімнам «Тахелесу», дзе некалькі гадоў працуе Алесь Родзін і дзе звычайна ён рэалізуе праект «Дах». Але асноўная думка інсталіяцыі была тая, што мастак — асоба самотная і трагічная. Таму ахвярамі творчасці з'яўляюцца якраз самі творцы. Прычым — усё. Вось яны — выявы, выявы і зноўку выявы творчых асоб.

Прабачце...

Максім Багдановіч памёр ад сухотаў, з мастацтвам ён праблем не меў, а цалкам наадварот. Ён быў адораны шчодро і прыгожа, і гэтак жа працаваў. Ахвярай мастацтва ён сябе дакладна не адчуваў, бо памёр, па яго ўласным сведчанні, «не самотным», а з кніжкай «з друкарні пана Марціна Кухты».

не, дрэннае здароўе, лёс і збег абставін. Выснова з гэтага можа быць толькі адна — мастацтва трэба апраўдаць, а арганізатараў... апраўдаць таксама. Проста не хочацца дакараць тых, хто спрабуе зладзіць складаныя рэчы. Яны паставілі перад сабой вялікую, цяжкую, цікавую і вельмі пазыўную задачу — дапамагчы ўдзельнікам і гасцям праекта адчуць сябе насельніцтвам адной цудоўнай прасторы. Прасторы, дзе акрамя нас саміх існуюць Бойс, Шагал, Малевіч, Рэмбрант, Хокні, Тарасевіч, Хэрст... Праект мусіў увасобіць чароўнасць і таемніцу мастацтва, яго архэ, яго дух. А дух гэты насамрэч ёсць, бо мастацтва немагчыма прыдумаць, пралічыць, вынайсці.

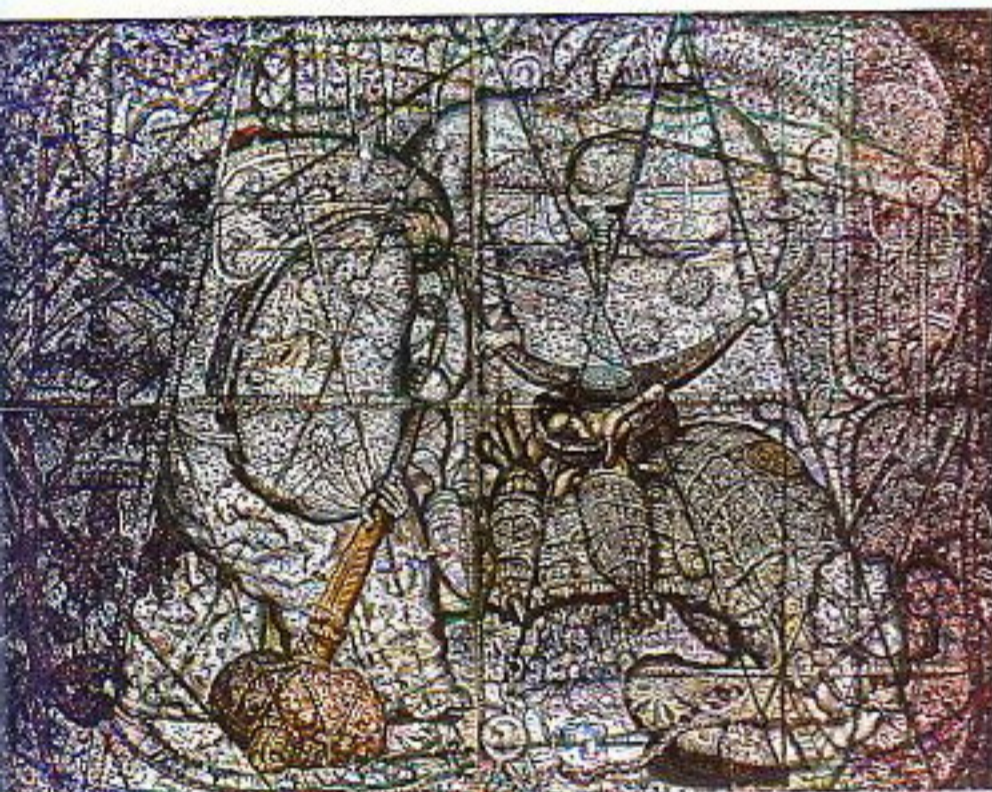
Чаму не ўсё задуманае атрымалася?..

Акрамя тэарэтычнай недапрацаванасці, пашкодзіла справе тая ўпартасць, з якой арганізатары «рабілі трагедыю». Згадваю, як неяк на выставе Мая Данцыга адзін мастак разважаў, чаму ж тут няма адчування трагедыі. І сюжэты быццам бы адпаведныя мелі месца, пластыка, каларыт, аўтар таленавіты... Але ж нічога «гэткага» не адбывалася... Уся справа ў тым, што мастакі, якіх лічаць трагікамі, малявалі не трагедыю. Яны шукалі шчасця, якога не было, якога чамусьці не маглі быць.

У мастацтве, як і ў жыцці, для трагедыі ёсць толькі адна падстава. Адбываецца сапраўднае, якое чамусьці ўсім замінае. Іосіф Бродскі ніколі не быў дысідэнтам, не гультайнічаў. У ім была неабсяжная шчодрасць паэтычнага існавання і пастолькі іншая логіка, што гэта раздражняла атачэнне. І Бродскага выслалі. Беларускі мастак Ізраіль Басаў быў сціплым інтэлігентным чалавекам. Не рабіў кар'еры, не лез на першыя ролі, не павучаў. Ён проста шукаў ісціну, а яго мастацтва трагічна абмежавалі прасторай маленькай майстэрні. Ён зрабіў бы болей, мы б сталіся іншымі... Да гонару мастака Басава, калі дзверы нечакана расчыніліся і яго запрасілі на выставы, ён страляў туды як срэбная куля. Здолеў рэалізаваць тое, пра што мроіў доўгія гады.

Дык што ж, зрэшты, адбылося пад дзевятым «Дахам»?

Адбылася выстава, якая здзівіла колькасцю ўкладзенай у яе арганізацыйнай працы (і дрэнна, што гэта бачна!) і нечаканай сціпласцю вынікаў, наяўнасцю другасных, нецікавых ідэй. Гэта нельга было б лічыць праблемай фестывалю, калі б само беларускае мастацтва па-за сценамі Палаца не выглядала сёння лепей і цікавей. Самым важным адкрыццём мерапрыемства стаў мастак Алесь Родзін з яго амаль містычнай здольнасцю аб'ядноўваць у сваіх творах мінулае і будучыню, мастацкія і планетарныя праблемы, цытаты і касмічныя прадбачанні. Па сур'ёзнай выставе гэтага творцы даўно плача наш Нацыянальны мастацкі музей.

Алесь Родзін. Глабалізацыя. Алей. 2007—2008.

Якуб Колас пражыў доўгае творчае жыццё, адчуваў сябе поўнаасцю рэалізаваным і на развітанне пакінуў нам светлыя словы: «Краса мая адкрасавала...» (гэта з апошняга верша).

Вольфганг Амадэй Моцарт загінуў ад атруты з рук Сальеры (праўда, гэта аспрэчваецца), а пісаў геніяльную музыку так лёгка, што зайздрасць ператварыла яго калегу ў злачынцу.

Вінцэнт Ван Гог стаў ахвярай не мастацтва, а ўласнай шызафрэнзі. У мастацтве ён быў геніем абагульнення, дазволіў сабе думаць іначэй і ўрэшце пераканаў гэтым чалавецтва.

Поль Гаген з'ехаў у Палінезію не ад мастацтва, а якраз наадварот — да яго. Ён збег ад нецікавай працы біржавога маклера, а таксама (даруй, Гаген!) і ад шматлікіх дзяцей з жонкай.

А Язэп Драздовіч толькі мастацтвам і ўратаўваўся. Пастаўлены лёсам у жорсткія ўмовы, ён здолеў прайсці самую неверагодную эвалюцыю — з прафесійнай творчасці ў народную. Звычайна бывае наадварот, а ў яго атрымалася, і мастацтва яму не здрадзіла.

Дзіўна, але арганізатары чамусьці абвінавацілі мастацтва і самую творчасць у тым, у чым трэба было вінаваціць час, атачэн-